

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра трудового, екологічного та аграрного права

Башурин Н. Я.

**ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ
ПРАВ**

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських (практичних) занять та організації
самостійної роботи
здобувачів вищої освіти 4 курсу ОР «Бакалавр» заочної форми навчання**

Галузь знань – 08 Право
Спеціальність – 081 Право
Освітньо-професійна програма Міжнародне та європейське право
Освітній рівень - бакалавр

Івано-Франківськ, 2023

УДК 341.64
Я 79

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 29.08.2023 р.)

Рецензенти:

Яремак З.В., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Петечел Н.М., кандидат юридичних наук, викладач кафедри судочинства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Башурин Н.Я. Європейська система захисту довкілля та екологічних прав. Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять та організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти 4 курсу ОР «Бакалавр» заочної форми навчання. Івано-Франківськ. Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. 28 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Європейська система захисту довкілля та екологічних прав», підготовки до здачі заліку. В посібнику викладені: завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, перелік питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних чи методичних завдань, питання для самостійного опрацювання. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.09.2023 р.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Башурин Н.Я., 2023

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програмові вимоги.....	6
<u>Методичні рекомендації для здобувачів заочної форми навчання для підготовки до семінарських занять.....</u>	<u>9</u>
ТЕМА 8. Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля.....	9
ТЕМА 9. Практика ЄСПЛ та Комітету з дотримання Орхуської конвенції – зв'язок довкілля і прав людини.....	11
<u>Методичні рекомендації для здобувачів заочної форми навчання для організації самостійної роботи.....</u>	<u>15</u>
ТЕМА 1. Загальна характеристика Європейського права охорони довкілля.....	15
ТЕМА 2. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища	16
ТЕМА 3. Джерела європейського права захисту довкілля і екологічних прав.....	18
ТЕМА 4. Інституційні механізми ЄС та їх роль у сфері охорони довкілля та захисту екологічних прав.....	19
ТЕМА 5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та захист екологічних прав.....	21
ТЕМА 6. Орхуська конвенція та доступ до правосуддя з питань довкілля.....	22
ТЕМА 7. Процесуальні аспекти захисту екологічних прав.....	24
ТЕМА 8. Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля.....	25
ТЕМА 9. Практика ЄСПЛ та Комітету з дотримання Орхуської конвенції – зв'язок довкілля і прав людини.....	26

ВСТУП

Системі права Європейського Союзу (європейського права), як і будь-якій системі права, притаманна диференціація на інститути та галузі. Однією з головних складових цієї системи права є галузь європейського права навколишнього середовища або права навколишнього середовища ЄС.

Розвиток правового регулювання цієї сфери відносин сьогодні проходить за трьома напрямками:

- створення і забезпечення функціонування організаційного механізму охорони навколишнього середовища (нормування навколишнього середовища на рівні Співтовариства, введення єдиних правил оцінки впливу на навколишнє середовище, збір і обробка екологічної інформації, а також моніторинг навколишнього середовища через Європейське агентство з навколишнього середовища, екологічна сертифікація Співтовариства, екологічний менеджмент і екологічний аудит);

- створення і розвиток економічного механізму охорони навколишнього середовища (система фінансування екологічних заходів «LIFE», «зелені» податки Союзу в енергетиці, підтримка системи «депозиту-повернення» у державах-членах);

- становлення механізму захисту екологічних прав.

Останній є одним з найбільш істотних сучасних тенденцій у розвитку екологічного права ЄС і виглядає закономірним підсумком діяльності ЄС щодо поліпшення якості навколишнього середовища і досягнення високого рівня його захисту.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Європейська система захисту довкілля і екологічних прав» є норми права України та ЄС, які регулюють відносини, пов'язані з охороною довкілля загалом, а також із системою захисту екологічних прав.

Метою викладання навчальної дисципліни «Європейська система захисту довкілля і екологічних прав» є формування в студентів знань щодо особливостей європейської системи захисту довкілля та екологічних прав; вивчення ними норми права України та ЄС, які регулюють відносини, пов'язані з охороною довкілля загалом, а також із системою захисту екологічних прав; засвоєння значення вказаних норм і їх цінності в контексті сталого розвитку.

Завданнями вивчення дисципліни «Європейська система захисту довкілля і екологічних прав» є набуття студентами знань та розуміння змісту законодавчих актів, які регулюють відносини, пов'язані із системою захисту екологічних прав в ЄС; формування в них вмінь та навичок щодо правильного застосування вказаних норм і розв'язання практичних проблем, які виникають в процесі їх реалізації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми Міжнародне та європейське право здобувачі **повинні набути:**

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК11. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи і доктрини національного та міжнародного права.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Програмними результатами навчання є:

ПРН2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

ПРН5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

ПРН8. Застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

ПРН19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

ПРН20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

**для підготовки до здачі заліку здобувачами вищої освіти 4 курсу ОР
«Бакалавр» ОП «Міжнародне та європейське право» з навчальної дисципліни
«Європейська система захисту довкілля та екологічних прав»**

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

Загальна частина.

ТЕМА 1. Загальна характеристика Європейського права охорони довкілля

Підходи до визначення європейського права та його співвідношення із поняттями «право Європейського союзу», «право Європейського співтовариства» та «право Європейських Співтовариств».

Структура та система права Європейського Союзу.

Поняття та місце європейського права навколишнього середовища в системі європейського права.

Розвиток європейського права навколишнього середовища. Етапи формування екологічного права Європейського Союзу.

Система екологічного права ЄС.

Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.

ТЕМА 2. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Україна та Європейський Союз: правові засади співробітництва в сфері охорони навколишнього середовища та інтеграції. Принципи та форми співробітництва Європейського Союзу із державами, що не є членами ЄС. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС.

Основні напрямки та пріоритети інтеграції України у ЄС.

Екологічні пріоритети в процесі гармонізації законодавства України до законодавства ЄС. Правові засади адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС.

ТЕМА 3. Джерела європейського права захисту довкілля і екологічних прав

Джерела екологічного права ЄС: поняття та види.

Первинні джерела екологічного права ЄС.

Регламенти, директиви, рішення як вторинні джерела екологічного права ЄС: загальна характеристика та основні риси.

Екологічні програми ЄС.

Принципи екологічного права ЄС. Застосування принципу субсидіарності в екологічному праві ЄС. Принцип прямої дії законодавчих та нормативно-

правових екологічних актів ЄС.

Особливості нормотворчих процедур щодо прийняття еколого-правових норм.

Сфера дії екологічного права ЄС.

ТЕМА 4. Інституційні механізми ЄС та їх роль у сфері охорони довкілля та захисту екологічних прав

Структура системи інституцій та інструментів здійснення екологічної політики в ЄС.

Компетенція Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища.

Компетенція органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Рада Європейського Союзу. Європейський Парламент. Європейська Комісія. Суд Європейських Співтовариств. Уповноважений з прав людини Європейського Союзу. Європейський інвестиційний банк. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Європейське агентство з навколишнього середовища.

Консультативні органи у сфері охорони навколишнього середовища.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. *Особлива частина.*

ТЕМА 5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та захист екологічних прав

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод в системі міжнародного права в галузі захисту прав людини. Структура та основний зміст Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Класифікація норм Конвенції. Організаційні, процесуальні та матеріальні норми. Ієрархія прав.

Поняття тлумачення права та принципи інтерпретації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (загальнотеоретичні аспекти). Виключна юрисдикція Європейського суду з прав людини щодо тлумачення положень Конвенції. Принцип ефективного й динамічного тлумачення та принцип забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту). Принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів. Принцип забезпечення певної свободи національного розсуду. Принцип автономного тлумачення. Врахування загальновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права. Принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини.

ТЕМА 6. Орхуська конвенція та доступ до правосуддя з питань

довкілля

Орхуська конвенція та доступ до екологічної інформації.

Орхуська конвенція та участь громадськості у прийнятті еколого значимих рішень.

Орхуська конвенція та доступ до правосуддя з питань довкілля. Ціль широкого доступу до правосуддя.

ТЕМА 7. Процесуальні аспекти захисту екологічних прав

Співвідношення ЄКПЛ та Орхуської конвенції в контексті процесуальних екологічних прав.

Процесуальна правоздатність у контексті ст. 9 Орхуської конвенції.

Процесуальна правоздатність у контексті доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля в Україні.

Доступ до правосуддя у справах, що стосуються довкілля.

ТЕМА 8. Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля

Рекомендація Rec (2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту».

Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля.

Судова заборона як засіб правового захисту (постійна та тимчасова).

ТЕМА 9. Практика ЄСПЛ та Комітету з дотримання Орхуської конвенції – зв'язок довкілля і прав людини

Практика ЄСПЛ – зв'язок довкілля і прав людини.

Загальний огляд аспектів, що стосуються довкілля, у справах ЄСПЛ. Стаття 2. Право на життя. Стаття 6. Право на справедливий суд та стаття 13. Право на ефективний засіб юридичного захисту. Стаття 8. Право на повагу до приватного та сімейного життя. Стаття 10. Свобода вираження поглядів. Стаття 1 Протоколу 1. Захист власності.

Екологічні справи ЄСПЛ проти України.

Практика Комітету з дотримання Орхуської конвенції.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 8. Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає основоположне право людини на справедливий суд, а стаття 13 – право на ефективний засіб юридичного захисту. Це є основою для європейських засобів правового захисту екологічних прав, а також юридичних механізмів захисту довкілля, оскільки це забезпечує людині і громадянину як мінімум реалізацію і охорону природного права на життя.

Важливим завданням для здобувачів у межах даної теми є визначення актуальних на сьогодні європейських засобів захисту екологічних прав, а також дослідити ефективність розгляду справ у європейських правозахисних установах та організаціях, котрі стосуються захисту довкілля, а також рівень реального виконання їх рішень.

Семінарське заняття №1 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика права на ефективний засіб юридичного захисту у разі порушення екологічних прав, згідно зі ст. 13 Конвенції.
2. Правовий аналіз положень Рекомендації Rec (2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту» у контексті захисту екологічних прав.
3. Основні засоби правового захисту екологічних прав та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля, в Україні та в країнах ЄС.
4. Загальна характеристика права на справедливий суд у разі порушення екологічних прав, згідно зі ст. 6 Конвенції.
5. Реалізація права на справедливий суд у контексті захисту екологічних прав в Україні та в країнах ЄС.
6. Судова заборона як засіб правового захисту екологічних прав (постійна та тимчасова).

Термінологічне завдання: право на справедливий суд, право на ефективний засіб юридичного захисту, захист екологічних прав, захист довкілля, судова заборона, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Рекомендація Rec (2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту».

Методичне завдання:

1. Проаналізуйте українське законодавство на предмет наявності правових норм, що передбачають можливість для громадян України захищати свої екологічні права національними та міжнародними засобами юридичного захисту. Випишіть ці норми.

2. Напишіть декілька позитивних та негативних рис міжнародного чи європейського захисту екологічних прав людини на сучасному етапі.

Контрольні питання:

1. В чому полягає право на ефективний засіб юридичного захисту, згідно зі ст. 13 Конвенції?
2. Що є складовими права на ефективний засіб юридичного захисту?
3. Що регламентує Рекомендація Rec (2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту»?
4. Яким чином Рекомендація Rec (2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту» застосовується у контексті захисту екологічних прав?
5. Перерахуйте основні засоби правового захисту екологічних прав.
6. Наскільки ефективними є справи про захист екологічних прав в Україні та в країнах ЄС.
7. У чому полягає право на справедливий суд, згідно зі ст. 6 Конвенції?
8. Що є елементами права на справедливий суд?
9. Наведіть практику реалізації права на справедливий суд у контексті захисту екологічних прав в Україні та в країнах ЄС.
10. Що таке судова заборона як засіб правового захисту екологічних прав (постійна та тимчасова)?

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.

5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 9. Практика ЄСПЛ та Комітету з дотримання Орхуської конвенції – зв'язок довкілля і прав людини

Сьогодні практика Європейського суду з прав людини є фактично прецедентною практикою, котра на законодавчому рівні є обов'язковою до врахування національними судами під час прийняття ними рішень. Як відомо, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не передбачає вузького переліку саме екологічних прав, однак ці права ЄСПЛ розглядаються в контексті порушення тих прав і свобод, котрі передбачені каталогом Конвенції.

Саме тому практика ЄСПЛ у галузі екологічних прав має неабияке значення для правозастосування, єдності судової практики і забезпечення захисту цих прав.

Крім того, Орхуська конвенція вважається базовим міжнародним нормативно-правовим актом у галузі екологічних прав та охорони довкілля. Відповідно, актуальним є питання дослідження практики Комітету з дотримання Орхуської конвенції задля розуміння глобального значення охорони екологічних прав та навколишнього середовища загалом і забезпечення реальних механізмів їх захисту.

Семінарське заняття №2 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Практика ЄСПЛ – зв'язок довкілля і базових прав людини, закріплених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.
2. Практика ЄСПЛ щодо Статті 2. «Право на життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті забезпечення охорони навколишнього середовища.
3. Практика ЄСПЛ щодо Статті 6. «Право на справедливий суд» та Статті 13. «Право на ефективний засіб юридичного захисту» в контексті забезпечення охорони навколишнього середовища.
4. Практика ЄСПЛ щодо Статті 8. «Право на повагу до приватного та сімейного життя» в контексті забезпечення охорони навколишнього середовища.
5. Практика ЄСПЛ щодо Статті 10. «Свобода вираження поглядів» в контексті забезпечення охорони навколишнього середовища.
6. Практика ЄСПЛ щодо Статті 1 Протоколу 1. «Захист власності» в контексті забезпечення охорони навколишнього середовища.
7. Загальний аналіз екологічних справ ЄСПЛ проти України.
8. Характеристика практики Комітету з дотримання Орхуської конвенції.

Термінологічне завдання: право на справедливий суд, право на ефективний засіб юридичного захисту, право на життя, право на повагу до приватного та сімейного життя, право на свободу вираження поглядів, захист власності, захист екологічних прав, захист довкілля, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, ЄСПЛ, Орхуська конвенція, Комітет з дотримання Орхуської конвенції.

Методичне завдання:

1. Проаналізуйте 3 найвідоміші рішення ЄСПЛ щодо України в контексті порушення екологічних прав. Яка на сьогодні практика врахування цих судових рішень національними судами? Напишіть свою відповідь тезово.
2. Визначте і напишіть, яке значення має практика Комітету з дотримання Орхуської конвенції для України.

Контрольні питання:

1. В чому полягає зв'язок екологічних прав з правами і свободами, закріпленими Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод?
2. В чому полягає право на життя, згідно з Конвенцією про захист прав людини?
3. Як співвідноситься право на безпечне довкілля і право на життя?
4. В чому полягає право на справедливий суд і право на ефективний засіб юридичного захисту в контексті захисту екологічних прав?
5. Як співвідносяться між собою екологічні права і право на повагу до приватного та сімейного життя, передбачене Конвенцією?
6. Як співвідносяться між собою екологічні права і право на свободу вираження погляду, передбачене Конвенцією?
7. Як співвідносяться між собою екологічні права і право власності, передбачене Конвенцією?
8. Який вплив має практика ЄСПЛ щодо України в контексті захисту екологічних прав на національне судочинство?
9. Які повноваження має Комітет з дотримання Орхуської конвенції?
10. Наведіть практику Комітету з дотримання Орхуської конвенції?

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Промінь, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. Загальна характеристика Європейського права охорони довкілля

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальна характеристика підходів до визначення європейського права та його співвідношення із поняттями «право Європейського союзу», «право Європейського співтовариства» та «право Європейських Співтовариств».
2. Аналіз структури та системи права Європейського Союзу.
3. Поняття та місце європейського права навколишнього середовища в системі європейського права.
4. Розвиток європейського права навколишнього середовища та етапи формування екологічного права Європейського Союзу.
5. Загальна характеристика та складові системи екологічного права ЄС.
6. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 2. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Питання для самостійного опрацювання:

1. Україна та Європейський Союз: правові засади співробітництва в сфері охорони навколишнього середовища та інтеграції. Принципи та форми співробітництва Європейського Союзу із державами, що не є членами ЄС.
2. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС та питання розвитку системи охорони довкілля та екологічних прав, регламентовані нею.
3. Загальна характеристика основних напрямків та пріоритетів інтеграції України у ЄС.
4. Екологічні пріоритети в процесі гармонізації законодавства України до законодавства ЄС.
5. Правові засади адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 3. Джерела європейського права захисту довкілля і екологічних прав

Питання для самостійного опрацювання:

1. Джерела екологічного права ЄС: поняття та види.
2. Первинні джерела екологічного права ЄС: загальна характеристика.
3. Регламенти, директиви, рішення як вторинні джерела екологічного права ЄС: загальна характеристика та основні риси.
4. Правовий аналіз екологічних програм ЄС.
5. Загальна характеристика принципів екологічного права ЄС. Застосування принципу субсидіарності в екологічному праві ЄС. Принцип прямої дії законодавчих та нормативно-правових екологічних актів ЄС.
6. Особливості нормотворчих процедур щодо прийняття еколого-правових норм.
7. Сфера дії екологічного права ЄС.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 4. Інституційні механізми ЄС та їх роль у сфері охорони довкілля та захисту екологічних прав

Питання для самостійного опрацювання:

1. Структура системи інституцій та інструментів здійснення екологічної політики в ЄС.
2. Особливості і характеристика компетенції Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища.
3. Загальна характеристика компетенції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища (Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія, Суд Європейських Співтовариств, Уповноважений з прав людини Європейського Союзу, Європейський інвестиційний банк, Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, Європейське агентство з навколишнього середовища).
4. Консультативні органи у сфері охорони навколишнього середовища.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.

2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Промені, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та захист екологічних прав

Питання для самостійного опрацювання:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод в системі міжнародного права в галузі захисту прав людини. Структура та основний зміст Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Класифікація норм Конвенції. Організаційні, процесуальні та матеріальні норми. Ієрархія прав.
2. Поняття тлумачення права та принципи інтерпретації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (загальнотеоретичні аспекти).
 - 2.1. Принцип ефективного й динамічного тлумачення та принцип забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту).
 - 2.2. Принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів.
 - 2.3. Принцип забезпечення певної свободи національного розсуду.
 - 2.4. Принцип автономного тлумачення.
 - 2.5. Врахування загальноновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права.
 - 2.6. Принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини.
3. Виключна юрисдикція Європейського суду з прав людини щодо тлумачення положень Конвенції.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Промені, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 6. Орхуська конвенція та доступ до правосуддя з питань довкілля

Питання для самостійного опрацювання:

1. Загальна характеристика доступу до екологічної інформації, згідно з положеннями Орхуської конвенції.
2. Орхуська конвенція та участь громадськості у прийнятті еколого значимих рішень.
3. Доступ до правосуддя з питань довкілля у контексті положень Орхуської конвенції. Ціль широкого доступу до правосуддя.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОРМ Ямчинський О.В., 2021.

2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 7. Процесуальні аспекти захисту екологічних прав

Питання для самостійного опрацювання:

1. Співвідношення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та Орхуської конвенції в контексті процесуальних екологічних прав.
2. Процесуальна правоздатність у контексті ст. 9 Орхуської конвенції.
3. Загальна характеристика доступу до правосуддя у справах, що стосуються довкілля.
4. Процесуальна правоздатність у контексті доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля в Україні.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОРМ-ЛІТЕРА, 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.
5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Промінь, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 8. Засоби правового захисту та їх ефективність у справах, що стосуються довкілля

Питання для самостійного опрацювання:

1. Зміст права на ефективний засіб юридичного захисту, згідно зі ст. 13 Конвенції.
2. Складові права на ефективний засіб юридичного захисту.
3. Питання, котрі регламентує Рекомендація Rec (2004)6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту»?
4. Основні засоби правового захисту екологічних прав.
5. Ефективність справ про захист екологічних прав в Україні та в країнах ЄС.
6. Право на справедливий суд, згідно зі ст. 6 Конвенції.
7. Елементи права на справедливий суд.
8. Практика реалізації права на справедливий суд у контексті захисту екологічних прав в Україні та в країнах ЄС.
9. Судова заборона як засіб правового захисту екологічних прав (постійна та тимчасова).

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.
3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.
4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.

5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en
14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>
15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232

ТЕМА 9. Практика ЄСПЛ та Комітету з дотримання Орхуської конвенції – зв'язок довкілля і прав людини

Питання для самостійного опрацювання:

1. Зв'язок екологічних прав з правами і свободами, закріпленими Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод.
2. Право на життя, згідно з Конвенцією про захист прав людини.
3. Співвідношення права на безпечне довкілля і права на життя?
4. Право на справедливий суд і право на ефективний засіб юридичного захисту в контексті захисту екологічних прав.
5. Співвідношення екологічних прав і права на повагу до приватного та сімейного

життя, передбаченого Конвенцією.

6. Співвідношення екологічних прав і права на свободу вираження погляду, передбаченого Конвенцією.

7. Співвідношення екологічних прав і права власності, передбаченого Конвенцією.

8. Вплив практики ЄСПЛ щодо України в контексті захисту екологічних прав на національне судочинстві.

9. Повноваження Комітету з дотримання Орхуської конвенції.

10. Практика Комітету з дотримання Орхуської конвенції.

Література та нормативно-правові акти:

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021.

2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016.

3. Кравченко О. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля МБО "Екологія-Право-Людина", 2014.

4. Гнатовський М. та ін. Дослідження практики Європейського суду з прав людини для визначення Національних стандартів компенсацій порушення державою прав людини [Текст]: інфор.-аналіт. Звіт. К. : Атіка, 2011.

5. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.

6. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.

7. Рекомендація Rec(2004)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

9. Орхуська конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

11. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>

12. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

13. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/environment/index_en

14. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/>

15. Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
16. Гримковська проти України : рішення ЄСПЛ від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_729
17. Дубецька та інші проти України : рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року, заява № 30499/03. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689
18. Хаттон та інші проти Сполученого Королівства : рішення ЄСПЛ від 08 липня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_105
19. Морено Гомез проти Іспанії : рішення ЄСПЛ від 16 грудня 2004 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_232